

KIS-818 – An diyezhañ

(LM da GE – 26 04 04)

Adlennet 'm eus LAVAR 14, p. 109. Ha tu a ve dit da lavarout din hiroc'h a-zivout keal an *diyezhañ* ?

(GE da LM – 06 05 04)

Graet 'm eus gant *diyezhañ*¹ da verkañ lankad kentañ labour ar yezhour, a zo lankad kentañ labour nep arzour hag, o sellout donoc'h, nep den. Meur a zoare zo da lavarout an hevelep tra :

≈ devezout drezomp hon unan ;

≈ mont hon unan d'an traoù ha n'eo ket dre hantererezh gerioù ha kealioù kent ;

≈ emzieubiñ diouzh teogerezh ar gerioù ;

≈ na vezañ en arempred ar yezh nemet mar asant ar yezh bezañ en hon arempred ;

≈ sellout ar yezh evel ur maeziad rivinoù, krecioù², na annezhañ en nevedoù kozh, met tennañ mein diouto evit sevel hon tiez.

Emañ ar yezh e dalc'h kumuniezh ar yezherion ; emañ ar gumuniezh avat war ballenn ruilh an amzer a ginnig he c'has da netra hag he yezh ganti ; ne vev nemet dre emzizober diouti he unan, he yezh ne vev nemet dre emzizober diouti he unan ; yec'hed ar yezher eo troc'hañ kuit ar c'hig o vervel : kig bev a gemero al lec'h — pezh o deus graet Breizhiz : troc'het kuit o deus kig marv o brezhoneg ha kig bev ar galleg zo deuet en e lec'h. Hon c'hlaoustre eo houmañ : dazont zo d'ar c'hig bev o tiñvañ dre hon diyezhañ — anezhañ dazont yezhel ha kumuniezhel...

¹ Sl. ivez.La-11, pp. 127-130.

² Sl. La-08, pp. 516-517.

En hon galloud, en hon mennoud, emañ an nac'h, an troc'hañ, an dispiaouañ, n'emañ ket ar c'hrouiñ, ar reiñ buhez ; lavarout ez eur den dre vezañ krouer zo da spisaat : perzh an den en nit eo da gentañ ober ar goullo, d'an eil benañ struj ar vuhez a diñv er goullo en deus graet.

Skouerioù :

Emañ YVT ha YBAN o kenlabourat war anvioù ar gwastilli. Da envel ar wastell a reer anezhi *éclair* e galleg e oa meur a ziskoulm ; pe degemer an termen gallek evel m'emañ : *debrñ un éclair*, pe dezneuziet : *un eklaer, ur sklaerenn* ; pe, evel ma reas Youenn OLIER en ur romant, treallañ : *ul luc'hedenn dre gafe* ; pe degemer an anvad diwanet diwar ar mont d'an dra e unan : *biz dienn*³. An diskoulm-mañ diwezhañ zo bet darbennet, n'eo ket peogwir e teufe eus "yezh ar bobl", met peogwir n'eo ket aet e aozer dre an hent kamm o tisoc'h gant an diskoulmoù all, n'en deus ket soliet war un anvad kent, met war ur mont d'an dra e unan ; luniañ *biz dienn* a amplege an diyezhañ, an emzieubiñ diouzh teogerezh an anvadoù kent, en degouezh diouzh an anvad gallek. Kement-mañ evel just n'eo ket kondaoniñ an amprestañ pe an treallañ, met hepken diskouez an hentoù gallus hag o savlec'hiañ e-keñver an nit.

Ur skouer all, a 'm eus bet tro da venegiñ c'hoazh⁴, eo an termenoù brezhonek kendaveat d'an divoud arouezet gant Gl. *conduite, comportement*. Aet omp hebiou d'an amprestoù *kundu, komportamant* koulz ha da *emren* (treallet gant VALLEE diwar Gl. *se conduire*), da *emzoug* (dezneuziet gant Youenn OLIER diwar Kb. *ymddygiad*) ha strivet hon eus da vont d'an traoù o unan dre intent an divoud evel ur mont a-berzh an den etrezek ar bed : *moneadur, monedigezh* ; pe evel un ateb enebiñ a-berzh ar bev ouzh e amved : *ersav* ; pe c'hoazh evel ur galloud oberiant : *real, realañ, realezh* (o korvoiñ hBr. *imrogalou*, Kt. **gal*⁵). En degouezh e c'hoarias an diyezhañ ken war ar yezhoù all, ken war ar c'heltieg. Na ziyezhañ diouzh ar brezhoneg a vije bet degemer d'ar muiañ *amrealoù* e ster ar spisc'heriad « orgiis » — ha c'hoazh gant lakaat e vije bet asantet da c'houlakadenn FLEURIOT. E se e lakaomp ar

³ Sl. Alan MONFORT, *Gerioù evit komz brezhoneg bemdez* (GEKBB.), p. 27.

⁴ Sl. KIS-297 – Yezh ha Pazenn a 'r melezhour, La-08, pp. 185-189, 187-188 pergen.

⁵ Sl. DGVV 173, 220.

yezh en hon arempred, e c'houlennomp diganti reiñ ar pezh n'he deus roet biskoazh ha, war a hañval, ez eo hi laouen ouzh e reiñ !

(AAB da GE – 06 05 04)

Ha n'eus ket, pa gomz A. MEDDEB eus “deskiñ mervel d'o yezh”, ur c'heñver gant an diyezhañ ?

“[...] anglevout a ran ar reuzeudigezh eztaolet gant Hölderlin e Hyperion a-zivout ar c'holl hep amoug e voe fatadur speredel Hellaz ; na mantrus ar bremañ e-skoaz an henc'henezh ! [...] Met ur vro vihan eo Gres hiziv hep erged a glod nag arvennad a holierezh ; ha Henc'hres zo ur sevenadur marv. Dezhi ur yezh varv a felle da Hölderlin he azbevaat hag he aspiaouañ da hêrezh evit reiñ korf d'e vuhezadur — tra ma 'z eo bev c'hoazh an arabeg, ma arvenn an islam kaout boud ha pouez er bed dre ampled e diriegezhioù ha niver e zalc'hiaded. Marteze e ranko ar grouerion, a-douez an arabegerion, deskiñ mervel d'o yezh, hag an dihunidi a-douez feiziaded an islam diskenn o geneliezh e bered an istor.”⁶

(GE da AAB – 17 05 04)

A dra sur n'eo ket estren dimp ar saviad deskrivet gant A. MEDDEB. Etre daou vlein e vreañskelle “brezhonegerion emskiantek” hanterenn gentañ an 20^t kantved : da heul Meven MORDIERN e kehelent ar “Gelted kozh” hag ez argarzhent “kornandoned” o amzer ; gant Tanguy MALMANCHE e troent kein da wengel “yezh hon tadoù” evit damantiñ da “drefoedaj hon bugale”. Pezh a chom anezho n'eo ket o mennozhioù, met ar skarzhadur a c'hoarvezas

⁶ “[...] je ressens le malheur qu'exprime Hölderlin dans *Hyperion* à propos de l'irréparable perte qu'a représentée l'extinction spirituelle de la Grèce ; quel présent désolant face au génie antique ! [...] Mais la Grèce de maintenant est un petit pays sans projet de gloire ni prétention à l'hégémonie ; et la Grèce antique est une civilisation morte. Avec une langue morte, qu'Hölderlin espérait revivifier et récupérer en héritage pour retracer sa propre expérience, alors que la langue arabe est encore vive, que l'islam a l'ambition d'être et de compter dans le monde par la seule étendue de ses territoires et le nombre de ses adeptes. Peut-être faudra-t-il que les créateurs, parmi les locuteurs d'arabe, apprennent à mourir à leur langue, et que les éveillés parmi les croyants d'islam emportent leur origine dans le cimetière de l'histoire” (A. MEDDEB, *La maladie de l'islam*, Editions du Seuil, dastumad “La couleur des idées”, Paris 2002, p. 156). Sl. ivez KIS-811 – Isla#m : ur santad a vezhekadur da hêrezh istorel. E sigur ul levr gant Abdelwahab Meddeb, La-16, pp. 223-229.

ganto eus ar mennozioù o ren (na pa ve an eil aozer o tiorzhañ mennozioù egile) hag ar struj a savas diouzh ar goullo a gleuzient.